

Учні недільної школи познайомилися з культурою русинів-українців

Від середини січня 2025 року в Кошицях на добровільних засадах функціонує недільна школа «Українознавчі студії», де діти різних вікових категорій, від молодшого шкільного віку до старшокласників, вивчають українську мову, культуру, театральне мистецтво. Абсолютно більшість учнів школи – діти з України, серед них є як діти біженців, які з початком повномасштабної війни були змушені разом з батьками покинути свої рідні краї, так і діти українців, які живуть у Словаччині довгий час. Усіх об'єднує спільна мета – бажання пізнавати рідну мову, культуру і не втрачати зв'язок з Україною, перебуваючи за кордоном.

Наприкінці лютого учні недільної школи «Українознавчі студії» мали спільне для обох груп пізнавальне заняття, на якому познайомилися з культурою місцевого корінного населення – русинів-українців. Зустріч провели українська поетеса Словаччини Маруся Няхай та дослідниця, кандидат філологічних наук Марина Бабенко-Жирнова. Вступ до заняття зробила Марина Бабенко-Жирнова, зазначивши при цьому актуальність даної тематики. Вона підкреслила, що для пересічного українця, який приїхав з центральної, південної або східної частини України, тема мови, літератури, культури русинів-українців, зв'язку з Україною зазвичай є невідомою, за винятком вузьких спеціалістів-філологів, істориків тощо. Тому не дивно, що і україномовне русинсько-українське населення Словаччини може чути від людей з України запитання «А в якому році ви емігрували з України?», а місцева русинська, або лемківська говірка викликає бажання напружити вуха і прислухатися, адже у ній є так багато всього знайомого серцю.

Першою тезою бесіди з учнями було те, що русини-українці не є представниками української еміграції, адже вони є корінним населенням Східної Словаччини. А для висвітлення цього питання українська поетеса Словаччини Маруся Няхай зробила дітям невеликий, але комплексний екскурс в історію свого народу. Зокрема, письменниця розпочала розмову від періоду волоської колонізації у Західних Карпатах, яка, за словами М. Няхай, була змішаною, волосько-руською. Від періоду Маковицького панства учні разом помандрували через віхи історії до сьогодення, дізналися про те, що під впливом волоської колонізації сформувався спільний для всього Західного Прикарпаття горянський етнос. Іншим тривалим наслідком волоської колонізації було створення ареалу розселення русинів у вигляді клина, що простягався на захід уздовж головного хребта Карпат аж до гір Пієніни й Татри, що розділяло території, населені поляками і словаками до ХХ століття. Учні також дізналися від Марусі Няхай про великого культур-

ного діяча Олександра Духновича і про стан шкільництва у ХІХ столітті, про наслідки мадяризації, покращення ситуації після виникнення Чехословаччини в 1918 році. Далі поетеса ознайомила юних слухачів з національним піднесенням у 50 – 70 рр. ХХ століття, коротко розповіла про тодішню кількість українських шкіл у Східній Словаччині, торкнулась також теми занепаду від 90-х років до сьогодення.

Багато запитань виникло в учнів стосовно мови місцевого населення і її зв'язку з Україною. Дослідниця Марина Бабенко-Жирнова розповіла учням про поняття територіальних діалектів мови, діти разом дослідили мапу з трьома великими наріччями української мови – північним, південно-східним та південно-західним. У межах південно-західного наріччя, зокрема, серед численної кількості говорів, таких як бойківський, гуцульський, покутсько-буковинський, надсянський є і лемківський говор як найзахідніша гілка української мови.

Разом з учнями на тематичному занятті були присутні також і їхні батьки, яких дуже зацікавила лекція і які виявили бажання подальших подібних зустрічей. І також приємним сюрпризом зустрічі були книжкові подарунки для учнів від Марусі Няхай. Учні молодшого шкільного віку отримали примірники журналу «Веселка», старші діти отримали книги місцевих українських письменників і авторів із Закарпаття, а також примірники журналу «Дукля». Загишну і дружню атмосферу пізнавального заняття доповнило згодом спільне чаювання з млинцями, під час якого педагоги студій розповіли дітям про традиції святкування Масляної в Україні, адже саме починався Масляний тиждень.

Організатори недільної школи виявили бажання подальших спільних тематичних бесід, зокрема, виникли ідеї тематичних екскурсій українських дітей до таких міст, як Свидник, Стара Любовня, у планах є дослідити скансени (музеї під відкритим небом) і таким чином ознайомити дітей з народною архітектурою та побутом.

Марина БАБЕНКО-ЖИРНОВА.

Школи, в яких вивчалася українська мова, в Словаччині мають довгу традицію, але в силу різних суспільно-політичних впливів на сьогоднішній день залишилася одна основна школа з вивченням української мови – в селі Орябина та одна основна школа і гімназія з навчанням української мови – це З'єднана школа ім. Т.Шевченка в Пряшеві.

Не будемо повертатися у далеку історію, але ще у 2002/03 навчальному році були 22 основні і 6 середніх шкіл, в яких вивчалася українська мова, із загальною кількістю учнів майже 1300. Зараз з приходом біженців з України відкриваються нові можливості для подібних шкіл, зокрема у вигляді суботніх або недільних шкіл. Такі школи функціонують вже в Братиславі. На Східній Словаччині цю потребу частково забезпечувала пражівська З'єднана школа ім. Тарас Шевченка, але цього вже не вистачає.

Така потреба виникла й у Кошицях, де в місті та околиці проживає зараз біля 15 000 українців. Вже кілька років тут працює недільна школа україністики під захистом Союзу скаутів «ПЛАСТ», але це замало. Тому з боку громадського об'єднання «Сплетіння» виникла ініціатива заснувати нову недільну школу під назвою «Українські студії». Захисну руку подало Посольство України в СР та Союз русинів-українців СР, приміщення безкоштовно надало керівництво Євангелічної гімназії ім. Яна Амоса Коменського в Кошицях. Проект підтримали також

НОВА НЕДІЛЬНА ШКОЛА

міжнародне громадське волонтерське об'єднання «Ласкаві сердечка» та Союз скаутів «ПЛАСТ» русинсько-української молоді.

Школа працює вже з початку цього року, урочисте відкриття було тільки 9 березня. У ньому взяли участь Почесний консул України Станіслав Обіцький, староста міської частини Кошиці – Старе місто Ігор Петровчик, голова Центральної ради СРУСР Павло Богдан, голова кошицької РР СРУСР Людмила Гар'янська, директор Євангелічної гімназії ім. Я. А. Коменського в Кошицях Мартин Ілавський, голова об'єднання «Ласкаві сердечка» Віталія Маслієва-Тужеляк, представник кошицького «ПЛАСТу» Володимир Кравець та інші. Після урочистого відкриття гості оглянули класи,

де якраз проходили заняття, а томість учні прийшли до гостей, щоб в невеличкій програмі показати, що вони за той короткий час навчилися.

Заняття проходять у двох групах за віком дітей. Складовою частиною школи є й драмгурток, а мрією організаторів і членів є над'язати на традиції колишнього драмгуртка «Думка», який довгі роки працював при кошицькій РР СРУСР.

Слід лише вірити, що ентузіазм колективу ініціаторів, який складається виключно з волонтерів, витримає і до наступних років, хоч, правда, все залежить від того, як буде складатися ситуація навколо України і в Україні самій.

-пб-

В Кошицях про Тараса Шевченка

Напередодні 211 річниці з дня народження Тараса Григоровича Шевченка в Інтеграційному центрі Греко-католицької благодійної організації Кошиці - директорка Мгр. Анна Іванкова, в рамках вивчення словацької мови для українських біженців були проведені літературні бесіди, присвячені Тарасу Шевченкові.

Клієнти Інтеграційного центру з великим інтересом прослухали українською і словацькою мовами вірш «Присвята Шафарикові» з поеми «Єретик», який в 1845 році Тарас Шевченко присвятив Павлу Йозефу Шафаріку - словацькому поету, історіку, етнографу, славісту, університетському професору, який заснував наукову славістику. У своїх творах він закликав словаків збирати народні

пісні і таким чином зміцнювати свою мову та національний побут.

Присутні прочитали «Заповіт» Шевченка українською мовою і в словацькому перекладі, а також вірш «Садок вишневий

коло хати» і відчули себе однією великою родиною.

Шевченко став духовним символом українського народу. За його поезією можна скласти уявлення про всі ментальні виміри української нації. Шевченкове слово житиме вічно!

і.м.

Учасники вечора з нагоди 211-ої річниці від дня народження Т. Шевченка.

Запрошення на виставку «УКРАЇНКА»

у Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві, вул. Я. Бородача, 5.

Від 12 березня 2025 року в цьому Центрі представлені мальовані картини та різноманітні декоративні роботи з пасхальною тематикою. Вони були створені в рамках процесу адаптації в громаді в «ЦЕНТРИ ЗУСТРІЧІ» жінками, матерями та їхніми дітьми, які знайшли тимчасовий дім у Словаччині, під проводом сестер Службець НДМ.

Виставка триватиме до кінця квітня 2025 року.

Згромадження Сестер Службець Непорочної Діви Марії, с. Мгр. Катаріна М. Козакова.

«Там бо суть ті чесні люде руські-українці...»

У неділю, 9 березня 2025 р., в СНМ – Музеї української культури у Свиднику пройшла святкова академія, присвячена Анатолію Кралицькому з нагоди 190-річчя від дня його народження. Урочистою програмою музейники вшанували життя і творчість одного з провідних постатей культурно-громадського та церковного життя закарпатських українців другої половини XIX ст. Анатолія Кралицького (1835 – 1894). Музей щорічно організовує цикл березневих літературних програм з нагоди народження і смерті генія українського народу Тараса Шевченка в рамках Шевченківських днів, які відзначаються в культурних і літературних середовищах майже в усьому світі, де проживають українці.

Анатолій Кралицький – священник-василіянин, прозаїк, етнограф, історик, фольклорист, журналіст, громадський діяч народився 12 лютого 1835 року у Вишніх Чабинах Меджилабірського округу. Його ім'я в генераційній послідовності стоїть за іменами таких попередників першого покоління закарпатських будителів, як Олександр Духнович, Адольф Добрянський, Олександр Павлович. З 1869 р. і до кінця життя був ігуменом Мукачівського Свято-Миколаївського монастиря. Помер А. Кралицький 11 лютого 1894 р. у Мукачеві (Україна), де й похований. На його честь названо вулиці в Ужгороді та Мукачеві, а в його рідному селі Чабини встановлено пам'ятник.

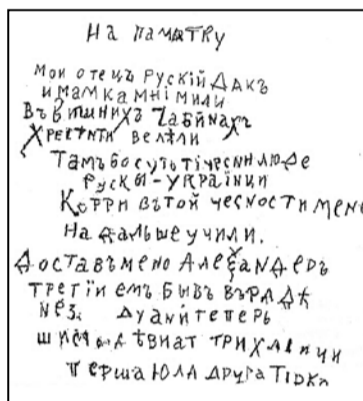
Бібліографія наукових, публіцистичних і літературознавчих праць Кралицького налічує понад 400 позицій. Кралицький першим вжив термін «русини-українці» у вірші «На задку» про своє дитинство та рідне село, де писав: «Там бо суть ті чесні люде, руські-українці». Цим він підкреслив тотожність назв «русини» та «українці». Він є автором численних романтичних, історичних творів, найвідомішим з яких є його

оповідання «Князь Лаборець», а також оповідань про життя тогочасного закарпатського села.

У 2023 році у Львові вийшла друком книга Володимира Мороза «Ми діти преславної України»: вибрані етнографічні та історичні праці А. Кралицького. Окрім представлених робіт, присвячених національним питанням, археографії і дослідженню джерел, топографії, етнографії, історії і біографістики, особне місце у книзі займає студія про самого о. Кралицького, яка є результатом багаторічних досліджень упорядника і редактора книги. Книга є в доступі у нашій музейній бібліотеці.

В літературно-музичній програмі Міріам Божик та Людмила Ражина ознайомили пу-

бліку з життєвим шляхом А. Кралицького та уривком з його твору «Князь Лаборець», прочитаного в оригіналі. Прозвучала також безсмертна поезія Т. Шевченка. Народними піснями збагатили програму жіночий співацький колектив Свидницька і чоловічий співацький колектив Свидницькі гелігонкарі.

Відаючи шану великим постатям історії нашого роду, ми усвідомлюємо життєві і творчі подвиги як Т. Шевченка, так і А. Кралицького. Червоною ниткою, яка зв'яже їх і проходить від Дніпра і до Карпат та через долю кожного з них, є слов'янство, любов до людей, своєї землі, національна свідомість, яка виходить за етнічні та національні рамки.

Людмила РАЖИНА,
СНМ – МУК.
Фото: Іван Чижмар.

Загальна світлина учасників пам'ятної зустрічі 25.2.2025

Пам'ятна зустріч в Кошицях

25.2.2025 р. в Інтеграційному центрі Греко-католицької благодійної організації Кошиці на Домініканській площі, 13 в м. Кошиці відбулась пам'ятна зустріч до 3-ої річниці від початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. Для українських біженців та їх родин – наших клієнтів, був підготовлений «День відкритих дверей» на честь і в пам'ять про всіх тих, хто героїчно боровся в ім'я цінностей свободи й демократії на території України, а також для тих, кого супроводжуємо в Інтеграційних заходах в містах Кошиці і Михалівці.

Наші працівники підготували змістовну програму до пам'ятної зустрічі: директорка Греко-католицької благодійної організації Кошиці Мгр. Анна Іванкова провела презентацію діяльності організації по допомозі українським біженцям з першого дня війни. Про книгу «Історія знищення, порятунку та виживання Бородянка: 24.02.2022 - 31.03.2022» свого земляка Валентина Мойсеєнка – про жакливу окупацію ворогом рідного міста Бородянки та книгу «Живі історії війни» Ольги Феценко розповіла Ірина Мацко й прочитала власну поезію, написану під час війни. Далі наслідував флешмоб – присутні читали поезії українських класиків Олександра Олеся «Живи, Україно!», Лесі Українки «До (гімн. Grave)», «Скрізь плач, і стогін, і ридання», «Стояла я і слухала весну», Олега Ольжича з книги «Цитаделя духа», сучасних українських поетів. Всі разом заспівали українські пісні «Ой у лузі червона калина», «Гей, соколи» й відчували єдність і підтримку. Далі присутні висаджували квіти, як символ життя, прослухавши відеопрезентацію працівника нашої організації Мгр. Ангели Бртаньової твору Жана Жюно «Людина, яка садила дерева». Для молоді був проведений шаховий турнір. На зустрічі була представлена виставка карикатур

«Мистецтвом проти війни» українського художника Олександра Пшен'янкова, виставка українських рукотворів наших клієнтів і працівників, газета «Нове життя» й дитячий журнал «Веселка» Союзу русинів-українців СР, журнал «Дукля» Спілки українських письменників Словаччини, українські книги, подаровані вищезазначеними благодійниками.

Для цієї зустрічі, за допомогою співробітника та художника нашої організації, Зореслави Перехрест, працівники та клієнти разом підготували **ДЕРЕВО ПОДЯКИ** й кожен, хто прийшов, маркером написав на жовто-блакитних стрічках кілька слів подяки та свої побажання. Потім стрічки можна було прив'язати до гілки Дерева Подяки, яке стало символом Інтеграційного центру.

Учасники пам'ятної зустрічі від щирого серця дякували Греко-католицькій благодійній організації Кошиці, її директорці Мгр. Анні Іванковій, всім працівникам, благодійникам, словацькому народу за велику підтримку й допомогу, яка дає їм можливість інтегруватися в Словаччині, вселяє Надію в перемогу добра над злом та зміцнює Віру в справедливий МИР!

Ірина МАЦКО,
працівниця Греко-католицької благодійної організації Кошиці.

Календар

1.4.1960 р. – в Пряшеві виник Відділ української літератури Словачького педагогічного видавництва (65). Припинив існування в 1999 р.
2.4.1805 р. – народився данський письменник Ганс Крістіан Андерсен (220). Помер 4.8.1875 р.
4.4.1890 р. – помер педагог, історик, один із засновників Товариства ім. І. Хрестителя Михайло Вальковський (135). Народився 24.6.1837 р. у Нехваль-Полянці Гуменського округу.
4.4.1915 р. – народився чеський письменник Ян Дрда (110). Помер 28.11.1970 р.
5.4.1710 р. – Пилипа Орлика обрано гетьманом України (315).
5.4.1935 р. – народився в Нягові Меджилабірського округу учитель, громадський діяч, колишній

перший секретар ЦК КСУТ Іван Панчура (90). Помер 8 червня 2017 року у Свиднику.
8.4.1935 р. – народився в Збудському Рокитові (від 1970 р. Рокитів при Гуменному) Гуменського округу культурно-освітній діяч Степан Половка (90). Помер 2007 року.
8.4.1950 р. – народилася в Хмельовій Бардіївського округу фольклористка, письменниця Надія Вархол, авторка книжок «Погорда» (1991), «Інтер'єр несусвітності» (2002), «Муха» (2012), «Я, Клавдія» (2021) (75).
11.4.1880 р. – народився в Соливарі біля Пряшева церковний діяч Іван Кокинчак (145). Помер 19.8.1965 р.
12.4.1800 р. – помер педагог, мовознавець, церковний діяч Арсеній Коцак (225). Народився 14.3.1737 р. в с. Велико Буківці (тепер с. Буківці Стropківського округу).
12.4.1925 р. – народився в Миклашівській Бардіївського округу

громадсько-культурний діяч, догорічний працівник КСУТ Петро Гроцький (100). Помер 27.5.2001 р.
13.4.1880 р. – народився літературний критик, поет і перекладач Франтішек Вотруба (145). Помер 18.11.1953 р.
13.4.1925 р. – народився в Розтоках Свидницького округу правник Йосиф Марусин (100). Помер 17.10.1997 р.
17.4.1925 р. – народився у Збудській Білій Меджилабірського округу педагог, мовознавець Іван Кимак, канд. наук (100). Помер 21.1.1982 р.
18.4.1825 р. – помер український живописець Володимир Боровиковський (200). Народився 4.8.1757 р.
18.4.1955 р. – помер німецький вчений, фізик Альберт Ейнштейн (70). Народився 14.3.1879 р.
19.4.1885 р. – помер видатний український історик і письменник Микола Костомаров (140). Народився 16.5.1817 р.

20. 4. 1945 р. – загинув під час евакуації концтабору Равенсбрук під час Другої світової війни учитель Степан Густяк (80). Заарештований гестапо за співпрацю з партизанами. Народився 19.10.1919 р. у Чабинах на Лабірщині.
20.4.1930 р. – народився в Петрованах Пряшівського округу соліст колишнього Піддукляньського українського народного ансамблю Йосиф Пригода (95). Помер 29.6.1987 р.
21.4.1910 р. – помер визначний український актор, режисер і драматург Марко Кропивницький (115). Народився 22.5.1840 р.
22.4.1915 р. – народився в Бехерові Бардіївського округу історик, педагог Василь Гривна (110). Помер 19.1.1987 р.
23.4.1920 р. – народився український письменник Григорій Тютунник (105). Помер 29.8.1961 р.
26.4.1890 р. – народився український вчений, поет, перекладач

Микола Зеров (130). Помер 3. 11. 1937 р.
26.4.1910 р. – помер норвезький письменник Бйорнстерне Бйорнсон, який виступав проти законів Аппоні в Угорщині на ліквідацію українських шкіл (115). Народився 8. 12. 1832 р.
29.4.1935 р. – народився в Андріївській Бардіївського округу педагог, громадський діяч Йосиф Танчин (90). Помер 17. 2. 2022 р.
30.4.1910 р. – народився прозаїк і поет Марко Бараболя (115). Помер 27. 11. 1945 р.
30.4.1930 р. – народився у Бзянах Стropківського округу лікар, автор книжок «Броди через Ондаву» та «Неприборкана стихія» Юрій Варга (95). Помер 26.7.2009 р. в Кошицях.
1890 р. – помер незрячий виконавець українських народних дум Остап Вересай (135). Народився в 1803 р.

Пенсіонери Ублі звітували

6 березня здійснилися річні збори членів Первинної організації Об'єднання пенсіонерів Словаччини в Ублі, які оцінили свою діяльність за 2024 рік.

Збори відкрила голова організації пані Ольга Бандуричова і висловила подяку всім членам за їх активну роботу. Прочитала звіт про діяльність. Комітет сходився кожний місяць і планував роботу та зустрічі. Регулярно члени прикрашували село на перехресті в селі, коло сільського уряду і будинку культури. Організували бесіди, як не дати себе окрадати, покладали вінки до пам'ятника з нагоди визволення, організували Ватру, до дня батьків готували гостину, давали гуляш і ковбаски, організували зустріч пенсіонерів під час Місяця поваги до старших, брали участь у підготовці Різдвяної програми, де приготували для присутніх „бабусині доброту”.

Дуже вдалою була Новорічна зустріч із співом і танцями. Чоловіки протягом року збирали залізо, чим почистили наші двори. Декотрі члени брали участь у зустрічі родаків на Стриговці і Колоніці, в окружних спортивних іграх в Белій над Ціроху.

Плани на 2025 рік не відстають за діяльністю минулого року.

Первинна організація Об'єднання пенсіонерів Словаччини в Ублі може гордитися тим, що між ублянами вже є пенсіонери і з Дубрової, Ладомірова і Березовця.

Під час дискусії виступив староста села Йосиф Фейсак і щиро подякував членам за їх допомогу при прикрашуванні та репрезентації села. Пані Надежда Сіркова згадала про те, як вдалося в Ублі заснувати організацію пенсіонерів.

Всіх потішило, що у зборах взяли участь найстарші жінки Гелена Гелетичова (91) і Юлія Фейсакова (80). Тому що наближався Міжнародний день жінок, всі жінки дістали скромний подарунок і шоколадку. Збори завершилися дружньою бесідою за щедро накрітими столами.

- МК-

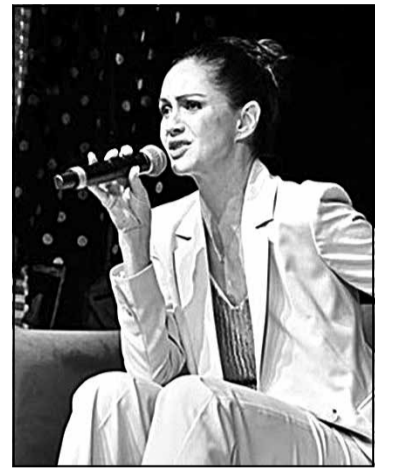
Іванна Ванько побувала у Свиднику

Місто Свидник та його жительки відсвяткували Міжнародний жіночий день. Жінки всіх поколінь зібралися в неділю, 9 березня, в Будинку культури в Свиднику, щоб відсвяткувати свою силу, красу і унікальність.

Головною гостею вечора була талановита актриса Іванна Ванько, уродженка села Грабівчик Свидницького округу. Під час розмови Іванна поділилася своїм шляхом від маленького села до сцени театру в Брно. Її розповідь про успіхи, але також і про перешкоди та життєві уроки принесла сильну дозу мотивації та заохочення. На сцені вона також заспівала гіти з мюзиклів, в яких брала участь, таких як *Jesus Christ Super Star* або *Mamma Mia*.

Місто Свидник підготувало невеликі подарунки для всіх жінок, а атмосфера вечора була наповнена радістю, приємною енергією, яку учасники забрали з собою додому.

-ск-

Конкурс дитячого малюнку

6.3.2025 р. до 211 річниці з дня народження генія українського народу Тараса Шевченка в Інтеграційному центрі Греко-католицької благодійної організації Кошиці її працівником художником Зореславою Перехрест був проведений конкурс дитячого малюнку для дітей українських біженців віком від 8 до 15 років з різних міст України: з Києва, Харкова, Миколаєва а також з Кошиць. Діти намалювали малюнки на

вірші Шевченка: «Село на нашій Україні, неначе писанка село», «Садок вишневий коло хати», «Соловейко в темнім гаї», «Зоре моя вечірняя», «У нашім раї на землі»...

Всі отримали задоволення від проведеного конкурсу - як діти, так і їх батьки. А головне було вшановано Шевченкове величне поетичне слово, яке знову ожило в світлич дитячих малюнках. Миру всім і добра!

і.м.

(Продовження. Початок в № 2/2025)

Територія, зайнята слов'янськими племенами, сягала від ріки Самоша (Семигороддя) до Горнаду на кордоні з Великоморавським князівством, а на півдні межувала з болгарями, які хорватського князя Лаборця взяли під свою опіку, захопивши землі Потисся.

Тоді великоморавський князь Святополк пішов війною на болгар (881-882) і взяв під свою охорону околиці нинішніх прикордонних міст Свидник, Гуменне, Михалівці, Пряшів.

Ряд вчених вважали, що володіння болгарського князя Симона (892-972) простягалися аж до Карпат, що болгари панували тут певний час, будували укріплення (Земплин, Унгоград), але завоювання і підкорення болгарями Закарпаття не було, як твердив археолог С. Пеняк.

Одночасно з болгарським впливом був значний вплив Великої Морави. У період правління Святополка (871-894) частина Закарпаття разом із Словаччиною входили до її складу.

Мадяри зупинились під Києвом у 895 році, опинились стотисячною ордою без власної землі. Греки виедали їм у Олега (880-914) допомогу та перепуск через Червенських (галицьких) городів до Панонії, щоб з півночі, від Карпат, ударили на болгарів. Греки обіцяли Олегові землі Лаборця, землі з копальними срібла й золота у Кремниці й Шавниці, щоб тільки він погодився супроводжувати мадляр і рушити на Болгарське царство із заходу.

Олег зважив, що мадяри можуть бути добрими сторожами руської держави, погодився дати згоду й допомогу. Таким чином, мадяри

НАША ДАВНЯ ІСТОРІЯ (5)

ЙОЛАНА ГОЛЕНДА

відійшли з-під Києва й рушили з Олеговим військом на Руську Крайну.

Коли перейшли Верецький перевал, князь Лаборець з білими хорватами став до бою проти непрошених гостей.

«Народні оповідання про давнину» (Кошиці, 1925) згадують героїчну боротьбу захисників своєї землі: князя Лаборця, богатиря Бодрога, захисників Боржавського та Хустського замків, Нарада-володаря Кошицького замку. Та сили були нерівні: стотисячна армія та невелика частина захисників землі руської.

Загинули майже всі, хто не встиг втекти до гір, але поклав свою голову й Алмош – вождь мадлярів десь біля Требишова. Від Лаборця й Бодрога пішли назви річок.

Союзне з мадярами військо Олега зайняло головне землі білих хорватів і почали будувати городища – оборонні прикордонні укріплення. Таким було місто Руське місто (Oroszvár), неподалік Преслави, яке дав збудувати Олег, певно для охорони Кремниці та Шавниці.

Тоді білі хорвати прийняли підданство київському князеві і далі брали участь у походах на Візантію за Олега, Ігоря, Святослава. В одній колядці «Ішли молодці рано на Дунай» ще під час походів Олега на Візантію на Закарпатті співалось: «А цар ся дивує, як хорват воює І немилосердно б'є, бо кріпка сила є» (В. Мельник, Народ про свою історію, К., 1966, стор. 24).

Після смерті Святослава почалися міжусобиці між його синами і білі хорвати відірвалися від Русі.

По-перше, Перемишль був stolичним містом князя білих хорватів та центром єпископату. По-друге, важливий торговий центр до Польщі, Мадярщини, Німеччини та Чехії, тому Олегові залежало на мирних стосунках.

Аж Володимир Великий (980-1015) у 981 році пішов війною на поляків, які захопили Перемишль, Червень та інші міста, вернув їх під владу Київської держави, включно Руської Крайної. Київська Русь простягалася від Карпат на захід до Волги на сході, від Новгороду на півночі і до Чорного моря на півдні.

Володимир Великий вважався хрестителем Київської Русі 988 року. В. Стус писав: «Прийняття християнства у Візантії було помилкою, шкідливою для українського народу».

Візантійська церква твердила, що всяка влада дана від Бога. Князь, цар, імператор, урядник, пан – це заступники Бога на землі, а їм, зрозуміло, потрібне було стадо зляганих, послужних, боязливих людей, яких лякали пеклом. Греки дивились на православну Русь як на свою церковну колонію.

Християнство типу арианства на історичному Закарпатті було прийняте до приходу мадляр, за Аскольда і Дири у 867 році. Це підтвердили І. Базилович, І. Орлай, М. Лучкай та В. Гаджега.

Саме від того часу з'явилися слова – терміни приналежності до Ки-

ївської Русі, бо племен було багато і це вимагало мати загальні назви. Так, загальною назвою приналежності для племен полян, сіверян, деревлян, кривичів, тиверців, бужан, волинян, уличів, дулібів та білих хорватів служило слово «русичі».

Для Руської Крайної чи Карпатської Русі – стало загальне слово «русини» як слово приналежності (гуцулів, бойків, верховинців, долинян, крайняків, хорватів, спішаків, цопаків, лишаків, сотаків). Саме це були етнічні групи, що становили руський народ на нашій території, а «русини» як слово приналежності до Київської Русі існувало аж до XIV ст., до татаро-монгольського нашестя. Після нього втратило своє значення і в основному нашу карпатську руську землю захопили мадяри, перейменувавши її на Угорську (мало би бути Мадярську) Русь.

Під час приналежності до Київської Русі, Руська Крайна, чи Карпатська Русь мала своє самоврядування, до якого мадяри не втручалися, судівництво вели крайняки. Кордони Руської Крайної сягали далеко за Тису, руське населення вільно ходило до Добровича (пізніше мадяри захопили і став Дебрецин), де лунала скрізь руська мова.

Про єдність Руської Крайної з Київською Руссю говорили завжди на нашій території вирази: «Від Києва до Бардієва», прислів'я: «З долини на гору, а з гори в долину, до Києва прийдуть на двадцять

днину». (Тоді віддали мірялись днями). Про спільність говорять назви: Київ, Києвець, 14 назв поселень, де перше слово було «Руський» (Руська Нова Вєсь, Руська Поруба та інші), «руський шлях», «Руська брама» та інші. Прізвище Кий, яке побутує до сучасності на Закарпатті.

Мадярський історик І. Карачоні змушений був признати, що ще у 896-1020 рр. мадяри свої шатра ставили лише до р. Красна. Чеський історик В. Халоупецький розм'яшував мадляр у Х – початку XI ст. між ріками Дунай і Саву.

Треба признати, що мадяри були примітивною ордою скотарів-кошівників.

Після смерті Володимира Великого знову почалася міжусобна війна між його синами, підбурована греками, за княжий престол у Києві. Закінчилось тим, що з шести синів залишилися двоє – Ярослав (1019-1054) і Мстислав.

Ярослав був мудрий князь, побудував багато укріплень-твердинь, щоб забезпечити охорону Київської Русі від нападів ворогів. Над річкою Сян збудував місто Ярославль. Він розбив печенігів під Києвом і побудував собор Св. Софії на честь перемоги. Аби всі суди справедливо судили, наказав списати в одну книгу всі права – «Руську правду», що був перший у світі збірник законів. Головне місто дав обгородити мурами, а в'їзна брама називалася Золоті Ворота.

Ярослав Мудрий дбав про освіту, зібрав велику бібліотеку. Руським, а не грецьким митрополитом був Іларіон, автор «Слова про закон і благодать» (1037-1050). За Ярослава Мудрого був заснований Києво-Печерський монастир.

(Далі буде)

